

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vuoden 2021 kuntavaalien siirtämisestä

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki vuoden 2021 kuntavaalien siirtämisestä. Vuoden 2021 kuntavaalien vaalipäivä siirrettäisiin huhtikuun 18 päivästä kesäkuun 13 päivään. Ehdotusta perustellaan sillä, että tämänhetkisten asiantuntija-arvioiden mukaan covid-19 –pandemian tilanne Suomessa maaliskuu-huhtikuussa 2021 tulee todennäköisesti olemaan niin vaikea, että se käytännössä tekee mahdottomaksi kuntavaalien toimittamisen säännönmukaisessa aikataulussa terveysturvallisesti, luotettavasti ja äänioikeutettujen ja ehdokkaiden kannalta tasapuolisesti sekä niin, että vaaleissa voitaisiin saavuttaa hyvä äänestysaktiivisuus. Asiantuntija-arvioiden mukaan pandemiatilanne tulee olemaan parempi touko-kesäkuussa 2021.

Kesäkuun 13 päivälle siirretyissä kuntavaaleissa valittavien valtuustojen toimikausi alkaisi syyskuun 2021 alussa ja jatkuisi toukokuun 2025 loppuun. Vuoden 2017 kuntavaaleissa valittujen valtuutettujen toimikausi puolestaan jatkuisi elokuun 2021 loppuun.

Samassa yhteydessä ehdotetaan, että näiden kuntavaalien kotimaan ennakoäänestysajanjaksoa pidennettäväksi yhdellä viikolla ja että tästä johtuvat lisäkustannukset korvattaisiin kunnille. Lisäksi ehdotetaan tehtäviksi eräitä teknisluonteisia muutoksia.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan päivänä maaliskuuta 2021.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	3
1 Nykytila	3
1.1 Yleistä	3
1.2 Covid-19 –pandemia ja vaalit	4
1.2.1 Yleistä	4
1.2.2 Vuoden 2021 kuntavaaleihin valmistautuminen pandemiatilanteessa	5
1.2.3 Pandemiatilanteen viimeaikaisesta kehityksestä	5
1.2.4 Valtioneuvoston analyysi kuntavaalien toimittamisesta nykyisessä pandemiatilanteessa	7
1.2.5 Kansainvälinen vertailu.....	8
2 Ehdotetut muutokset ja esityksen tavoitteet.....	10
3 Esityksen vaikutukset	11
4 Asian valmistelu	13
5 Esityksen riippuvuus muista esityksistä	13
6 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	13
7 Voimaantulo	14
LAKIEHDOTUS	15
Laki vuoden 2021 kuntavaalien siirtämisestä	15

PERUSTELUT

1 Nykytila

1.1 Yleistä

Kuntavaalien vaalipäivä

Kuntalain (410/2015) 15 §:n 1 momentin mukaan kuntavaalit toimitetaan joka neljäs vuosi siten, että vaaleissa valitun valtuuston toimikausi alkaa vaalivuoden kesäkuun alusta. Vaalilain (714/1998) 144 §:n mukaan kuntavaalien vaalipäivä on huhtikuun kolmas sunnuntai. Tämän mukaisesti seuraavien kuntavaalien vaalipäivä olisi siten sunnuntai 18. huhtikuuta 2021.

Suomen vaalilainsäädännössä ei ole säännöksiä, joiden nojalla yleisten vaalien (eduskuntavaalit, presidentinvaali ja kuntavaalit) toimittaminen voitaisiin siirtää eteenpäin niiden säännönmukaisesta aikataulusta. Näin ollen, jos vaalien toimittamista (s.o. vaalipäivää) haluttaisiin siirtää eteenpäin siitä, mikä vaalipäivä säännönmukaisesti olisi, siitä tulisi aina säätää erikseen lailla.

Lähihistoriassa sekä eduskuntavaalien että kuntavaalien vaalipäivää on siirretty eteenpäin siten, että edellisissä vaaleissa valitun toimielimen toimikausi on jonkin verran pidentynyt. Nämä muutokset ovat kuitenkin olleet kertaluonteisia ja liittyneet siihen, että vaalien toimittamisajankohtia muutettiin pysyvästi.

Eduskuntavaalien vaalipäivän siirtäminen

Hallituksen esityksessä laiksi vaalilain muuttamisesta (HE 8/2010 vp) ehdotettiin, että eduskuntavaalien säännönmukainen vaalipäivä siirrettäisiin maaliskuun kolmannesta sunnuntaista huhtikuun kolmanneksi sunnuntaiksi vuoden 2011 eduskuntavaaleista lukien. Ehdotus olisi siten käytännössä pidentänyt silloisen eduskunnan toimikautta noin yhdellä kuukaudella.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta totesi esityksestä antamassaan mietinnössä (PeVM 2/2010 vp) muun ohella, että ”perustuslain 24 §:n mukaan kansanedustajat valitaan neljäksi vuodeksi kerrallaan. Eduskunnan toimikausi alkaa, kun eduskuntavaalien tulos on vahvistettu, ja jatkuu, kunnes seuraavat eduskuntavaalit on toimitettu. Eduskuntavaalien ajankohdasta säädetään perustuslain 25 §:n 4 momentin nojalla tarkemmin lailla. Ehdotettu muutos pidentää nykyisen eduskunnan toimikautta noin yhden kuukauden. Perustuslain 24 §:n 1 momentti asettaa vaalikausille nelivuotisen rytmin — ennenaikaisia eduskuntavaaleja koskevin poikkeuksin — mutta se ei säädi vaalikauden pituutta tarkoin neljäksi vuodeksi. Vaalipäivän siirrosta johtuva nykyisen eduskunnan toimikauden pidentäminen on siinä määrin vähäinen, ettei se ole valtiosääntöoikeudellisesti ongelmallinen”.

Kuntavaalien vaalipäivän siirtäminen

Hallituksen esityksessä laiksi vaalilain muuttamisesta (HE 290/2014 vp) ehdotettiin, että kuntavaalien säännönmukainen vaalipäivä siirrettäisiin lokakuun neljännessä sunnuntaista huhtikuun kolmanteen sunnuntaihin ja että seuraavat kuntavaalit toimitettaisiin uuden aikataulun mukaisesti huhtikuussa 2017. Esitys liittyi kuntalain uudistamiseen (HE 268/2014 vp). Vanhan aikataulun mukaisesti kuntavaalit olisi toimitettu lokakuussa 2016, joten ehdotus olisi pidentänyt valtuustojen toimikautta viidellä kuukaudella. Toimikauden pidennyksestä oli erityinen siirtymäsäännösehdotus kuntalakiä koskeneessa hallituksen esityksessä ja siinä ehdotettiin myös, että valtuutettu tai varavaltuutettu olisi voinut halutessaan erota toimestaan silloisen kunnallisen vaalikauden päättyessä eli 2016 vuoden lopussa.

Perustuslakivaliokunta totesi mietinnössään (PeVM 9/2014 vp), että ”kunnallisvaalien järjestelystä ei ole säädetty perustuslaissa, joten vaalipäivän siirtäminen ei ole perustuslain kannalta ongelmallista. Vaalien ajankohdan siirtämiseen liittyen ehdotetaan kuntalakia koskevassa hallituksen esityksessä [HE 268/2014 vp], että nykyisten valtuustojen toimikaudet jatkuvat vuoden 2017 toukokuun loppuun, mikä merkitsee niiden toimikauden pidentymistä viidellä kuukaudella. Perustuslakivaliokunta on käsitellyt tätä ehdotusta kyseisestä hallituksen esityksestä antamassaan lausunnossa ja todennut, ettei nykyisten valtuustojen toimikauteen puuttuminen kertaluonteisena ja vaaliaikataulun pysyvään muutokseen perustuvana muodostu ongelmalliseksi myöskään siitä näkökulmasta, että kunnan asukkaiden perustuslaissa turvattuun itsehallintoon kuuluu vakiintuneesti oikeus itse valitsemiinsa hallintoelimiin (PeVL 63/2014 vp, s. 2/II)”.

Aiemmat merkittävät vaalien siirtämiset

Vaalien siirtämisestä eteenpäin ilman että vaalien toimittamisaikaa pysyvästi muutetaan, on kokemuksia ainoastaan sotavuosilta. Marraskuussa 1939 annettiin laki (392/1939) joulukuun 1939 alussa toimitettaviksi aiottujen kunnallisvaalien siirtämisestä vuodelle eteenpäin. Vuodenkaan päästä ei vaaleja pidetty, vaan ne siirrettiin uudella lailla ensin vuoteen 1942 ja sitten vuoteen 1944 kunnes ne viimeinen toimitettiin joulukuussa 1945. Eduskuntavaalien, jotka säännönmukaisesti olisi tullut toimittaa heinäkuussa 1942, osalta vastaava siirto toteutettiin ensin vuonna 1941 lailla (764/1941), jolloin vaalit siirrettiin heinäkuuhun 1944 ja myöhemmin vuonna 1943 uudella lailla, jolloin vaalit siirrettiin heinäkuuhun 1945. Lopulta eduskuntavaalit toimitettiin vuonna 1944 annetun lain (861/1944) nojalla maaliskuussa 1945. Eduskuntavaalien siirtämistä koskevat lait säädettiin perustuslainsäätämisjärjestyksessä.

1.2 Covid-19 –pandemia ja vaalit

1.2.1 Yleistä

Koronaviruksen aiheuttama maailmanlaajuinen tartuntatautiepidemia johti keväällä 2020 Suomessa siihen, että valtioneuvosto totesi, yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa, että maassa vallitsevat valmiuslain (1552/2011) 3 §:n 5 kohdassa tarkoitetut poikkeusolot. Valtioneuvosto otti valmiuslain käyttöön ja antoi sen käyttöönnottoasetukset ja soveltamisasetukset eduskunnalle 17.3.2020. Valtioneuvosto linjasi useista rajoituksista ja toimenpiteistä koronavirustilanteen hoitamiseksi. Tilanteen helpottuessa toukokuun alussa rajoituksia alettiin asteittain lieventää ja purkaa. Poikkeusolot todettiin päättyneiksi 16.6.2020.

Elokuussa 2020 epidemia alkoi kuitenkin Suomessakin uudelleen voimistua ja valtioneuvosto on seuranneen syksyn ja talven aikana tehnyt useita linjauksia erilaista rajoitustoimista. Myös useita paikallisia rajoitustoimia on tehty. Vuodenvaihteen 2020-2021 tienoilla maailmalla alkoi levitä koronaviruksen uusia muotoja, kuten ns. brittimuunnos ja etelä-afrikkalainen muunnos, jotka ovat aiempaa virusmuotoa herkemmin tarttuvia.

Rokotukset koronavirusta vastaan aloitettiin joulukuun 2020 lopulla. Tällä hetkellä on rokotettu noin 8,6 prosenttia aikuisväestöstä. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen (THL) 5.3.2021 tekemän arvion mukaan toukokuun loppuun mennessä olisivat vähintään ensimmäisen rokoteannoksen saaneet kaikki yli 70-vuotiaat ja riskiryhmiin kuuluvat. Kesäkuussa rokotettuja on siten selvästi enemmän kuin huhtikuussa.

1.2.2 Vuoden 2021 kuntavaaleihin valmistautuminen pandemiatilanteessa

Kuntavaalien valmistelut aloitettiin oikeusministeriössä elokuussa 2020. Lokakuun alussa ministeriö lähetti kunnille kirjeen kuntavaaleihin valmistautumisesta (OM:n kirje 1.10.2020, VN/20585/2020). Kirjeessä kehoitettiin kuntia ottamaan huomioon koronaviruksen vaikutukset vaalijärjestelyissä. Kuntia kehoitettiin muun muassa huolehtimaan siitä, että äänestyspaikkoja olisi riittävästi ja että ne sijaitsisivat sellaisissa tiloissa, joissa turvavälien pitäminen olisi mahdollista sekä myös siitä, että vaalivirkailijoita rekrytoitaisiin riittävästi. Äänestyspaikkoja voisi olla myös ulkona ja paikkojen aukioloaikojen tulisi olla mahdollisimman laajat. Helmikuussa 2021 oikeusministeriö ja THL antoivat kunnille vielä yksityiskohtaiset ohjeet koronaviruksen vaatimista turvallisuustoimenpiteistä äänestyspaikoilla ja muussa vaalien toimittamisessa (OM:n ohjeet 10.2.2021, VN/20585/2020). Kuntia ohjeistettiin muun muassa maskien ja käsidesin käytöstä, turvavälien pitämisestä, pintojen puhdistamisesta, turvapeksien asentamisesta sekä siitä, että äänestäjä saa tehdä äänestysmerkinnän omalla kynällään. Äänioikeutetuille lähetetään omat koronavirusohjeet äänioikeusilmoituksen liitteenä.

Oikeusministeriön ja THL:n ohjeiden mukaisesti järjestettyjen äänestystilanteiden yleisillä ennakkoäänestyspaikoilla, vaalipäivän äänestyspaikoilla, laitoksissa ja kotiäänestyksessä arvioidaan olevan terveysturvalliset sekä äänestäjien että vaalivirkailijoiden näkökulmasta. Täydellistä varmuutta siitä, että äänestäjä tai vaalivirkailija ei saisi koronavirustartuntaa äänestystapahtumasta johtuen, ei kuitenkaan turvatoimillakaan voida saada.

Oikeusministeriö on myös valmistellut kuntavaaleja koskevaa tiedotuskampanjaa yhdessä valtioneuvoston kanslian kanssa.

1.2.3 Pandemiatilanteen viimeaikaisesta kehityksestä

Covid-19 -epidemiatilanne Suomessa on helmikuun 2021 puolenvälin jälkeen merkittävästi huonontunut. Tartuntatapausten määrät ovat rajoitustoimenpiteistä huolimatta pysyneet korkealla tasolla. Tästä johtuen valtioneuvosto 1.3.2021 totesi, yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa, että maassa vallitsevat jälleen poikkeusolot.

Oikeusministeriön pyynnöstä THL antoi 5.3.2021 arvion covid-19 –epidemian tilanteesta sekä projektioita sen mahdollisesta epidemiologisesta kehitymisestä. Arviossa todettiin muun muassa seuraavaa:

Suomessa on todettu 5.3.2021 mennessä yhteensä 60 904 koronavirustapausta (ilmaantuvuus 143 tapausta 100 000 henkilöä kohden 14 vuorokaudessa). Tautitapausten määrä ja ilmaantuvuus ovat kohonneet helmikuun 2021 alun jälkeen erittäin nopeasti. Viikot 8 ja 9 ovat olleet tapausmäärien suhteen ennätyksellisiä koko Suomen epidemian ajalta. Tartuntojen lisääntymistä kuvaava efektiivinen lisääntymisluku Re on arvioitu tasolle 1,15-1,35 joka tarkoittaa vähitellen kiihtyvää tapausmäärien lisääntymistä, mikäli altistumisen olosuhteissa ei tapahdu muutosta. Tämä tarkoittaa tapausmäärien monistumista tuolla kertoimilla noin viiden päivän välein koska tämä on keskimääräinen altistumisesta tartuntaan kuluva aika.

Erityisesti Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin sekä Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin alueilla sekä Ahvenanmaan maakunnan alueella tapausmäärät ja ilmaantuvuus ovat nousseet merkittävästi ja näillä alueilla epidemian kiihtyminen on selkeästi nopeampaa kuin muualla Suomessa. Kun otetaan huomioon tämän hetken päivittäinen tapausmäärä (noin 750 vuorokaudessa), THL arvioi, että mikäli kasvuvauhti jatkuisi, nykyisellä Re arvolla luottamusvälillä päivittäinen tapausmäärä Suomessa voisi 18.4. olla välillä 2600-11200 päivässä. Jos Re arvoksi valitaan keskiarvo 1,25 tapauksia voitaisiin tuolloin päivittäin todeta noin 5600. Näissä luvuissa

ei kuitenkaan ole huomioitu tulevien torjuntatoimien vaikutusta. Lisäksi on todettava, että luvuissa on kyse mallinnoista, eivätkä ne välttämättä toteudu käytännössä.

Uusia rajoituksia väestön kontaktien vähentämiseksi ollaan Suomessa ottamassa käyttöön kolmen viikon ajaksi. Näiden kautta kontaktien määrä varmasti laskee mutta vaikutus tulee viiveellä ja vasta seuranta näyttää kuinka hyvin rajoitukset estävät tartuntoja. Näin tapausmäärien kasvu todennäköisimmin nousee vielä 1-2 viikon ajan jonka jälkeen rajoitusten vaikutus voidaan vasta arvioida. THL on myös alustavasti arvioinut, että on mahdollista, etteivät nämä toimet ole riittäviä epidemian suunnan kääntämiseen, erityisesti HUS ja Varsinais-Suomen alueella, koska merkittävä osa aikuisväestön kontakteista yhä jää mahdollisiksi. Suuri osa tartunnoista tapahtuu erilaisissa yksityisissä sosiaalisissa kontakteissa. Ottaen huomioon ns. Iso-Britannian virusmuunnoksen noin 1,3-1,5 kertaa aiempia virustyyppiä korkeampi tarttuvuus ja virusmuunnoksen suureksi noussut osuus HUS alueella ja alustavien tietojen mukaan myös Varsinais-Suomen alueella, on odotettavissa, että tapausmäärät saattavat lähteä uudestaan nousuun, mikäli nyt käyttöön otettavat rajoitustoimet poistuvat kolmen viikon kuluttua. Näin on hyvin mahdollista että 18.4 mennessä voidaan joutua uudestaan tilanteeseen, jossa rajoitustoimet on otettava taas käyttöön.

Ottaen huomioon ne tiedot jotka THL:llä on käytettävissään koronarokotteiden toimituksista, ja asetuksella päätetty rokotusten priorisointijärjestys voidaan arvioida että 18.4. mennessä on ehditty antaa ensimmäiset annokset rokotetta kaikille 80 vuotta täyttäneille ja suurelle osalle 70 vuotta täyttäneille. Sen sijaan toisen annoksen antaminen on tuolloin vasta ehditty aloittaa ja riskiryhmiin kuuluvista on ehditty yhdellä annoksella rokottaa vain noin puolet.

THL:n mukaan hengitystievirusinfektiot noudattavat kausivaihtelua, toisin sanoen niiden aiheuttamat epidemiat yleensä hiipuvat kesän lähestyessä ja kesällä ei juuri lainkaan esiinny tapauksia. Kokemus vuoden 2020 kevään ja kesän epidemian kehityksestä sekä Suomesta että Euroopasta tukevat selvästi sitä että myös koronavirus hyvin todennäköisesti seuraa kausivaihtelua. Vuoden 2020 toukokuun alusta kuun loppuun asti epidemia hiipui noin 50 prosentin viikkovauhdilla, kun tarkastellaan päivittäisiä tapausmääriä. Tuolloin oli kuitenkin yhä voimassa osa rajoituksia kuten esim. ravintoloiden sulkua. Tarkkaa ennustetta toukokuun alun epidemian tilanteelle ei ole mahdollista antaa. Se riippuu siitä, miten hyvin epidemia voidaan pitää hallinnassa nyt käyttöön otettavilla rajoitustoimilla ja niiden vaikuttavuudesta, sekä siitä kuinka pitkään niitä voidaan pitää voimassa. On silti selvää, että mitä pienempi ilmaantuvuus on toukokuun alussa, sitä paremmat edellytykset epidemian hiipumiselle kausivaihtelun kautta mahdollisimman matalalle tasolle on.

Toukokuun 2021 loppuun mennessä voidaan nykytiedon valossa arvioida, että Suomessa on ehditty kokonaisuudessaan rokottaa kaikki hoitokotien iäkkäät asukkaat kahdella annoksella sekä kaikki yli 70 vuotta täyttäneet ja terveydentilansa takia vakavalle taudille alttiit riskiryhmät vähintään yhdellä annoksella. Sen sijaan terveen aikuisväestön rokottamista ei ole ehditty aloittaa, ellei rokotteiden toimituksissa päästä kasvaviin lukuihin.

THL ja oikeusministeriö ovat yhteistyössä laatineet toimintaohjeet kuntavaalien järjestämisestä mahdollisimman terveysturvallisesti, toisin sanoen siten että mahdollisimman hyvin voidaan vähentää covid-19 tartunnalle altistumisen riskejä sekä vaalivirkailijoiden että äänestäjien suhteen. Toimintaohjeiden noudattaminen lisää huomattavasti terveysturvallisuutta, mutta toimet eivät voi täysin taata kaikkien riskien poistamista, vaan pieni jäännösriski mahdollisesta altistumisesta jää aina jäljelle. Toteutuvaan tartunnan riskiin vaikuttaa voimakkaasti vaaliliikkeen ilmaantuvuus. Jos ilmaantuvuus on matala, on vain pieni mahdollisuus, että riski toteutuu. Jos ilmaantuvuus kasvaa, myös riski kasvaa melko samassa suhteessa. Tämä voi tarkoittaa, että vaaliliiketoimissa voi syntyä sellaisia altistumisia jotka johtavat tartuntoihin.

Edellä kuvatuista syistä ja oletuksin on THL:n mukaan todennäköisempää, että touko-kesäkuun vaihteessa epidemia on rauhallisemmassa vaiheessa kuin 18.4. ja että suurempi osa erityisen korkean vakavan tautimuodon ja kuoleman riskin omaavasta väestöstä on suojattu rokotuksien kautta. Tämä kuitenkin edellyttää, että epidemiaa on pystytty hallitsemaan siihen asti riittävän tehokkaasti ja että rokotusten toimitukset toteutuvat kuten nyt on arvioitu.

1.2.4 Valtioneuvoston analyysi kuntavaalien toimittamisesta nykyisessä pandemiatilanteessa

THL on edellä selostetusti arvioinut, että epidemiatilanne Suomessa voi olla voimassa olevan lain mukaisena vaalipäivänä 18. huhtikuuta niin vakava, että se aiheuttaa tuntevan riskin vaalien terveysturvallisuudelle. Näin ollen on hyvin vaikeaa perustella sitä, että äänioikeutetut voisivat kokoontua äänestyspaikoille, jos muutoin voimallisesti viestitään tarpeesta välttää kontakteja ja pysyä kotona. Epidemian etenemistä ei pystytä tarkasti ennakoimaan. Arvioinnissa on kuitenkin otettava huomioon mahdollisuus siitä, etteivät lähiviikoille (8.-28.3.2021) suunnitellut rajoitustoimet välttämättä ole riittäviä, ja uusia rajoituksia joudutaan asettamaan. Riski äänestysaktiivisuuden laskulle sekä vaalien uskottavuudelle ja legitimitetille on näissä oloissa todellinen. Poikkeusoloja ja vaaleja voidaan pitää ongelmallisena yhdistelmänä.

Tilannekuvan osalta valtioneuvosto viittaa myös 5.3.2021 eduskunnalle antamaansa asetukseen valmiuslain 86 ja 88 §:ssä säädettyjen toimivaltuuksien käytöstä (187/2021). Asetuksen liitteessä olevassa muistiossa esitetään yksityiskohtaisempi arvio koronaepidemian nykytilanteesta Suomessa.

Äänioikeutettuja kuntavaaleissa on noin 4,4 miljoonaa. Vuoden 2017 kuntavaaleissa äänesti noin 2,6 miljoonaa äänioikeutettua. Ennakoäänestyspaikkoja vuoden 2021 kuntavaaleissa on koko maassa 932 ja vaalipäivän äänestyspaikkoja 1854. Vaalivirkailijoita on koko maassa noin 20 000. Vaikka oikeusministeriö ja THL ovat yhteistyössä ohjeistaneet kuntien vaaliviranomaisia ottamaan pandemiatilanteen huomioon äänestysjärjestelyissään, ei ole varmoja takeita siitä, etteikö virustartuntoja varotoimenpiteistä huolimatta kuitenkin tapahtuisi äänestystilanteissa. Riskiä siitä, että pandemia edelleen leviäisi äänestystilanteista johtuen, ei siten voida täysin poissulkea.

Koronavirustilanteen seurauksena on mahdollista, että jotkut äänestäjät jättäisivät saapumatta äänestyspaikalle tartunnan pelossa. Myös on mahdollista, että jotkut äänestäjät, erityisesti iäkkäimmät äänestäjät, eivät aikoisivat virustartunnan pelossa äänestää vaaleissa. Riskinä on siis se, että äänestysaktiivisuus jää selvästi tavanomaista alhaisemmaksi, jolloin äänioikeutettujen todellinen tahtotila jää selvittämättä ja vaalien legitimitetti heikkenee.

Tartuntatautilääkärin päätöksellä tartuntatautilain (1227/2016) 63 §:ssä tarkoitettuun eristykseen kotiinsa määrätyt henkilöt eivät käytännössä voisi käyttää äänioikeuttaan, koska he eivät saa poistua kodistaan eivätkä tavata muita ihmisiä. THL:n näkemyksen mukaan heille ei ollut löydettävissä terveysturvallista tapaa äänestää. Eristetyt eivät tosin aiemmissakaan vaaleissa ole voineet äänestää, mutta näissä vaaleissa heidän lukumääränsä on aiempaa suurempi. Tartuntatautilain 60 §:ssä tarkoitettuun karanteeniin määrätyille sen sijaan olisi mahdollista järjestää tietyin edellytyksin kotiäänestys, mutta tämä puolestaan kuormittaisi kuntien resursseja huomattavan paljon, jopa siinä määrin, ettei kaikkien tilattujen kotiäänestyksien asianmukainen toimittaminen välttämättä onnistuisi. Kotiäänestystä haluavien äänioikeutettujen määrää on etukäteen kuitenkin hankala arvioida. Karanteeniin määrätyillä olisi kuitenkin lisäksi mahdollisuus äänestää myös äänestyspaikan pihalla ulkotilassa. Epidemiatilanteen huonontuessa myös eristykseen ja karanteeniin määrättyjen henkilöiden lukumäärät kasvavat.

Kuntien vaalivirkailijoiden rekrytointi on ollut joissain kunnissa hankalaa ja heidän määräämisesä äänestysten vastaanottamiseen, vaikka ohjeiden mukaisesti suojautuneenakin, esimerkiksi karanteeniin määrättyiltä ja mahdollisesti virustartunnan saaneilta äänestäjiltä olisi ongelmallista. Vaalivirkailijoiden laajamittainen sairastuminen kesken vaalien toimituksen saattaisi johtaa siihen, että esimerkiksi ennakkoäänestyspaikalla ei olisi vaalilaissa edellytettyä määrää vaalitoimitsijoita tai että vaalilautakunnat eivät saavuttaisi päätösvaltaista kokoonpanoa, mikä puolestaan saattaisi johtaa vaalivalituksiin ja sitä kautta vaalien uusimisiin.

Voimassa olevat rajoitukset ja kehoitus välttää tarpeettomia lähikontakteja aiheuttaa sen, että ehdokkaat eivät pystyisi kampanjoimaan yleisissä tiloissa tai ulkosalla, joten käytännössä ainoksi merkittäväksi kampanjointikanavaksi jäisivät tiedotusvälineet, vaalikoneet ja sosiaalinen media. Jos vaalikampanjointi jäisi vähäiseksi, se todennäköisesti johtaisi osaltaan myös alhaiseen äänestysaktiivisuuteen. Kuntavaalien äänestysaktiivisuus on aiemminkin ollut alhaisempaa kuin eduskuntavaaleissa ja presidentinvaaleissa ja nyt riskinä on, että se alentuisi entisestään. Riskin voidaan arvioida myös korreloivan paikallisen tautitilanteen ja rajoitustoimien kanssa.

Vaalien asianmukaisen järjestämisen kannalta riski siitä, että vaalit jouduttaisiin tautitilanteesta johtuen hyvin lyhyellä varoitusaajalla perumaan koko maassa tai alueellisesti aivan viime hetkellä, esimerkiksi ennakkoäänestyksen ollessa käynnissä, ei ole hyväksyttävä. THL:n asiantuntija-arviot osoittavat tällaisen riskin kasvaneen merkittävästi pandemiatilanteen kehittymisen myötä ja vaalien lähestyessä. Nyt käytössä olevien ja käyttöön tulossa olevien rajoitustoimien ei voida riittävällä varmuudella ennakoida riittävän pandemian hillitsemiseen ja siten riski lisätoimien tarpeesta kohdentuu ennakkoäänestyksen ja vaalien ajalle.

Edellä sanotuista syistä johtuen valtioneuvosto toteaa, että huolimatta vaaleihin suunnitelluista turvallisuuksitoimenpiteistä ja huolimatta siitä, että on mahdollista, että jo tehdyillä ja tulevilla rajoitustoimilla kyetään hidastaan epidemiaa, vuoden 2021 kuntavaalien toimittaminen säännönmukaisessa aikataulussaan (vaalipäivä 18.4. ja ennakkoäänestys 7.-13.4.) äänioikeutettujen, vaalivirkailijoiden ja ehdokkaiden terveys turvaten olisi näissä olosuhteissa käytännössä hyvin epävarmaa. Lisäksi riskiä siitä, että tauti leviää edelleen äänestystilanteista johtuen, ei voida täysin poissulkea.

Edellä sanotut näkökohdat huomioiden kuntavaalit tuleekin siirtää kesäkuulle. Siirtämistä puoltaa myös se THL:n arvio, että riskiryhmät on kesäkuussa jo ehditty rokottaa hyvin kattavasti. Edellytykset järjestää terveysturvalliset ja kokonaisuutena onnistuneet kuntavaalit ovat siten kesäkuussa selkeästi paremmat kuin huhtikuussa. Toisaalta vaaleja ei ole syytä lykätä enempää kuin on välttämätöntä.

1.2.5 Kansainvälinen vertailu

Koronavirustilanne on vaikuttanut vaaleihin maailmanlaajuisesti. Siihen, miten vaalien toimitamiseen pandemiaoloissa eri valtioissa suhtaudutaan, vaikuttavat kansallinen vaali- ja tartuntatautilainsäädäntö sekä epidemian kulloinenkin tilanne. International IDEA -järjestön selvityksen mukaan viime vuonna (21.2.–27.12.) yhteensä 75 maata lykkäsi kansallisia tai paikallisia vaaleja koronapandemiaan vedoten. Monet siirretyistä vaaleista on sittemmin järjestetty erityisjärjestelyin. Euroopan valtioista seuraavat ovat siirtäneet vaalejaan vuonna 2020 ja 2021 covid-19 –pandemiasta johtuen:

Valtio	Vaalit	Alkuperäinen toimitusajan-kohta	Siirretty (toteutunut) toimitusajan-kohta

HE 33/2021 vp

Espanja	Paikallisvaaleja	5.4.2020	12.7.2020
Italia	Paikallisvaalit	31.5.2020	20.-21.9.2020
Montenegro	Paikallisvaalit	24.4.2020	30.8.2020
Puola	Presidentinvaali	10.5.2020	28.6. ja 12.7.2020
Ranska	Paikallisvaali, 2. kierros	Maaliskuu 2020	28.6.2020
Romania	Paikallisvaalit	Kesäkuu 2020	27.9.2020
Serbia	Parlamenttivaalit	26.4.2020	21.6.2020
Yhdistynyt kuningaskunta	Paikallisvaalit	7.5.2020	6.5.2021
Ranska	Aluevaalit	Maaliskuu 2021	13. ja 20.6.2021
Italia	Paikallisvaaleja	Toukokuu 2021	15.9.-15.10.2021

Niissä valtioissa, joissa vaalit on pandemiatilanteesta huolimatta pidetty, pandemialla on ollut vaikutusta vaalien äänestysaktiivisuuteen, yleensä alentavasti. Seuraavassa taulukossa esitetään ne eurooppalaiset valtiot, joissa vaaleja on pidetty syyskuusta 2020 lukien:

Maa	Vaalipäivä	Äänestysprosentti ja sen muutos edellistä vaaleista
Parlamenttivaalit		
Kosovo	14.2.2021	45,5 (+0,9)
Liechtenstein	7.1.2021	78 (+0,2)
Romania	6.12.2020	33,2 (-6,3)
Transnistria	29.11.2020	27,8 (-20,5)
Liettua	25.10.2020	47,5 (-3,1)
Tshekki	2.-3.10.2020	36,3 (-5,1)
Presidentinvaalit		
Portugali	24.1.2021	39,3 (-9,0)
Moldova	1.10.2020	45,7 (-3,5)
Alue- ja paikallisvaalit		
Espanja (Katalonia)	14.2.2021	53,5 (-25,6)
Portugali (Azorit)	25.9.2020	45,5 (+4,5)
Itävalta (Wien)	11.10.2020	65,3 (-9,6)

2 Ehdotetut muutokset ja esityksen tavoitteet

Vaalipäivän siirtäminen

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki, jolla vuoden 2021 kuntavaalien vaalipäivä siirrettäisiin sen säännönmukaisesta ajankohdasta, huhtikuun 18 päivästä, noin kaksi kuukautta eteenpäin kesäkuun 13 päivään. Siirtämisen syynä olisi se, että covid-19 –pandemiatilanne Suomessa on tällä hetkellä ja arvioiden mukaan myös maaliskuuhuhtikuussa niin vaikea, että se käytännössä tekee mahdottomaksi kuntavaalien toimittamisen säännönmukaisessa aikataulussa terveysturvallisesti, luotettavasti ja äänioikeutettujen ja ehdokkaiden kannalta tasapuolisesti sekä siten, että vaaleissa voitaisiin saavuttaa hyvä äänestysaktiivisuus.

Ehdotus on kokonaisarvio ja perustuu yhtäältä siihen, että THL on edellä selostetussa arviossaan todennut, että kesäkuu olisi epidemiatilanteen osalta huhtikuuta todennäköisesti parempi ajankohta vaalien toimittamiseen ja toisaalta siihen, että kuntien valtuustojen toimikauteen ja sitä kautta kunnalliseen itsehallintoon puututtaisiin mahdollisimman vähän.

Samalla ehdotetaan, että nykyisten valtuustojen toimikautta jatkettaisiin elokuun 2021 loppuun ja että siirrettävissä vaaleissa valittavien valtuustojen toimikausi alkaisi syyskuun 2021 alussa ja jatkuisi toukokuun 2025 loppuun.

Tähän liittyen ehdotetaan myös, että halutessaan nykyiset valtuutetut ja muut kunnan luottamushenkilöt voisivat saada eron tehtävästään 1.6.2021 lukien, jolloin säännönmukainen kuntavaalikausi loppuu. Valtuutetut asettautuvat vuoden 2017 kuntavaaleissa ehdolle neljä vuotta kestävään valtuutetun toimeen. Nyt kun toimen kesto pidennettäisiin kolmella kuukaudella, lienee kohtuullista, että valtuutettu voisi valita, haluaako hän jatkaa toimen hoitamista vai ei. Eroavien tilalle tulisivat varavaltuutetut elokuun 2021 loppuun asti. Vastaavasta menettelystä säädettiin myös silloin, kun kuntavaalien siirto lokakuulta 2016 huhtikuulle 2017 toteutettiin nykyisen kuntalain säätämisen yhteydessä vuonna 2014.

Koska valtuustojen toimikausi alkaisi syyskuun alussa, tehtäisiin kunnan toimielinten (kunnanhallitus, lautakunnat ja valiokunnat) valinta valtuuston syyskuussa pidettävässä kokouksessa.

Muut ehdotetut muutokset

Esityksessä ehdotetaan, että kesäkuun 13 päivänä toimitettavien kuntavaalien kotimaan ennakkoäänestysaika alkaisi yhtä viikkoa aikaisemmin kuin normaalisti ja kestäisi siis yhteensä 14 päivää. Ehdotuksella pyritään yhtäältä siihen, että äänestyspaikat eivät ruuhkautuisi ja toisaalta myös siihen, että eristykseen ja karanteeniin määrättyjen äänioikeutettujen äänestäminen normaaliin tapaan voisi mahdollistua nykyistä paremmin, kun heidän käytettävissään olisi 14 ennakkoäänestyspäivää ja yksi vaalipäivä yhteensä 18 päivän ajanjaksolla. Ehdotus on kuitenkin mahdollista toteuttaa vain siten, että vaalilain 24 §:ssä tarkoitettua äänioikeusrekisteriä koskevan oikaisuvaatimuksen tekemiseen käytettävää aikaa lyhennettäisiin vastaavasti yhdellä viikolla. Oikaisuvaatimuksen voisi tehdä ehdotuksen mukaan viimeistään 23. päivän ennen vaalipäivää. Äänioikeusrekisteri tulee julkisesti nähtäväksi 41. päivänä ennen vaalipäivää, joten oikaisuvaatimuksen tekemiseen jäisi lyhennyksen jälkeenkin 18 päivää. Toisaalta äänioikeusilmoitukset tulee vaalilain mukaan postittaa äänioikeutetuille viimeistään 24. päivänä ennen vaalipäivää. Oikaisuvaatimuksia edellisissä kuntavaaleissa vuonna 2017 tehtiin koko maassa yhdeksän kappaletta.

Kotimaan ennakkoäänestysajan pidentämiseen liittyen ehdotetaan, että laitosäänestys voitaisiin toimittaa laitoksessa vähintään yhtenä ja enintään neljänä päivänä ennakkoäänestysajanjakson

kuluessa, kun voimassa olevan vaalilain mukaan laitosäänestys toimitettaisiin enintään kahtena päivänä. Kahden viikon ennakköäänestysajanjakson aikana toimitettaisiin myös kotiaäänestyksiä. Tältä osin esityksessä ei kuitenkaan ehdoteta muutosta kotiaäänestykseen ilmoittautumisen määräaikaan, joka olisi siis edelleen vaalilain 55 §:n mukainen 12. päivänä ennen vaalipäivää ennen kello 16.

Kotimaan ennakköäänestysajanjakson pidentäminen yhdellä viikolla aiheuttaa kunnille lisäkustannuksia. Tästä syystä ehdotetaan, että kesäkuun 13 päivänä toimitettavissa kuntavaaleissa oikeusministeriö suorittaisi kunnille vaalilain 188 §:n 2 momentissa tarkoitetun kertakorvauksen. Normaalisti kertakorvaus maksetaan vain valtiollisissa vaaleissa, mutta ei kuntavaaleissa. Kertakorvauksen suuruus olisi noin puolet tavanomaisesta korvauksesta eli noin 1,1 euroa jokaista kunnassa asuvaa äänioikeutettua kohden. Korvauksen kokonaismäärä olisi siten noin 4,9 miljoonaa euroa.

Esityksen tavoitteet

Vaalien siirtäminen on aina poikkeuksellinen toimenpide ja se voidaan tehdä vain painavista syistä. Esityksen tavoitteena on, että vuoden 2021 kuntavaalit voidaan toimittaa sellaisissa olosuhteissa, jotka takaavat äänestäjien, vaalivirkailijoiden ja ehdokkaiden terveyden ja joissa voidaan saavuttaa ulkoisista tekijöistä riippumaton, mahdollisimman hyvä äänestysaktiivisuus. Tavoitteena on siten toimittaa kuntavaalit niin, että perustuslaissa säädetyt perusoikeudet voivat kaikkien osalta toteutua mahdollisimman hyvin.

3 Esityksen vaikutukset

Kunnallinen itsehallinto

Esityksellä olisi vaikutuksia perustuslain 121 §:n 1 momentissa tarkoitetun kunnan asukkaiden itsehallinnon toteutumiseen. Kuntalain 15 §:n 1 momentin mukaisesti valtuustojen toimikausi on tasan neljä vuotta ja esityksellä toimikautta pidennettäisiin kolmella kuukaudella. Vastavasti seuraava valtuustokausi jäisi kolme kuukautta lyhyemmäksi, koska tarkoitus on, että nyt siirrettäviä vaaleja seuraavat kuntavaalit toimitettaisiin säännönmukaisen aikataulun mukaisesti huhtikuussa 2025.

Vaalien siirtämisen taloudelliset vaikutukset

Koska vuoden 2021 kuntavaalien toimittamisjärjestelyt on aloitettu oikeusministeriössä, kunnissa ja muissa vaaliviranomaisissa jo syyskuussa 2020, vaalien siirtäminen eteenpäin tarkoittaisi käytännössä sitä, että monet tähän asti tehdyt toimet osin mitätöityisivät ja ne tulisi tehdä uudestaan uuden vaalipäivän mukaisesti. Oikeusministeriölle aiheutuisi lisäkustannuksia erityisesti vaalitietojärjestelmän toimintaan liittyvien töiden uudelleen tekemisestä sekä uusien ääni-oikeusilmoitusten laatimisesta (noin 250 000 euroa). Myös kunnille, Digi- ja väestötietovirastolle ja ulkoministeriölle aiheutuisi joitakin lisäkustannuksia kahteen kertaan tehtävästä työstä.

Puolueiden ja ehdokkaiden tähän saakka mahdollisesti tekemä vaalikampanjatyö menisi ainakin osittain hukkaan. Vahingon vaikutus kuitenkin todennäköisesti vaihtelisi puolueittain ja ehdokkaittain sen mukaan, miten varhaisessa vaiheessa kukin toimija oli aloittanut vaalikampanjansa valmistelut. Toisaalta ehdotettu lyhyt, vain kahden kuukauden siirtäminen mahdollistaa vaalikampanjan jatkamisen paremmin kuin jos siirtäminen olisi ollut pidempi.

Esityksessä ehdotetaan, että kotimaan ennakköäänestysajanjakson pidentämisestä yhdellä viikolla aiheutuneet kustannukset korvattaisiin kunnille vaalilain 188 §:n 2 momentissa tarkoitetulla kertakorvauksella. Kertakorvaus olisi noin puolet tavanomaisesta korvauksesta eli 1,1 euroa jokaista äänioikeutettua kohden. Korvaustason asettamisessa on arvioitu suhdetta kuntakorvauksen tasoon niissä vaaleissa, joissa korvausta yleensä maksetaan, jolloin normaalin suuruisen (2,2 euroa per äänioikeutettu) korvauksen määrästä noin puolet kohdentuu normaalipituisen ennakköäänestysjakson menojen kattamiseen. Yhteensä kuntakorvauksen määrä olisi noin 4 900 000 euroa. Korvaukset maksettaisiin valtion talousarvion momentilta 25.50.20 Vaalimenot.

Tarvittavasta rahoituksesta päätetään valtion lisätalousarvion valmistelun yhteydessä. Toimenpiteiden edellyttämä rahoitus toteutetaan valtiontalouden kehysten puitteissa tarvittaessa kohdentamalla määrärahoja uudelleen.

Muut yhteiskunnalliset vaikutukset

Vaalien siirron arvioidaan parantavan vaalien terveysturvallisuutta ja äänestysaktiivisuutta. Ennakköäänestysajan pidentämisellä ja laitosäänestyspäivien lisäämisellä parannetaan äänioikeutettujen tosiasiallisia mahdollisuuksia äänestämiseen. Äänioikeusrekisterin oikaisuvaatimusten määräajan lyhentämisellä ei arvioida olevan vaikutuksia äänioikeutettujen oikeuksiin, koska oikaisuvaatimusten tekeminen on tavallisestikin hyvin harvinaista johtuen siitä, että Suomen väestötietojärjestelmä on hyvin ajantasainen.

Kuntavaalien ehdokasasettelu

Kuntavaalien siirtämisellä on vaikutuksia myös kuntavaalien ehdokasasetteluun. Voimassa olevan vaalilain mukaan ehdokashakemukset tulee jättää keskusvaalilautakunnille viimeistään tiistaina 9.3.2021. Keskusvaalilautakunnat tarkastavat hakemukset maanantaina 15.3.2021 pidettävissä kokouksissaan ja laativat ehdokaslistojen yhdistelmän torstaina 18.3.2021 pidettävissä kokouksissaan. Voimassa olevan lain mukaiset ehdokasasettelun toimenpiteet tapahtuvatkin siis samanaikaisesti kuin tätä hallituksen esitystä käsitellään. Tämä aiheuttaa luonnollisesti osittain epävarman tilanteen. Käytännössä tilanne on kuitenkin se, että kun esitetty laki tulee voimaan, edellä sanotut toimet mitätöityvät ja ehdokasasettelulle määräytyy uuden vaalipäivän mukainen aikataulu, joka olisi seuraava: hakemusten jättöpäivä olisi tiistai 4.5.2021, hakemusten käsittely tapahtuisi maanantaina 10.5.2021 ja ehdokaslistojen yhdistelmät laadittaisiin perjantaina 14.5.2021. Jos vaaliasiamies on tehnyt ehdokashakemuksen 9.3.2021 mennessä, se olisi sellaisenaan voimassa uudenkin aikataulun mukaisessa ehdokasasettelussa eikä vaaliasiamiehen siis tarvitsisi tehdä enää uutta hakemusta 4.5.2021 mennessä. Hän voisi kuitenkin halutessaan muuttaa hakemustaan aina 4.5.2021 saakka. Jos ehdokas on antanut vaalilaissa tarkoitetun suostumuksen ja vakuutuksen 18.4.2021 toimitettaviin kuntavaaleihin, sama suostumus ja vakuutus olisi voimassa myös 13.6.2021 toimitettavissa kuntavaaleissa ilman eri toimenpiteitä. Ehdokaiden asema ei siis lakimuutoksen johdosta vaarantuisi, vaan ehdokkuutta koskevat toimenpiteet vain siirtyisivät kaksi kuukautta eteenpäin.

Muista vaaleihin liittyvistä laeista

Puoluelaisissa (10/1969) ja laissa ehdokkaan vaalirahoituksesta (273/2009) vaalikampanjan kuuluina pidetään aikaisintaan kuusi kuukautta ennen vaalipäivää alkavia kuluja. Näihin lakeihin ei tarvita muutoksia ehdotettavan kuntavaalien vaalipäivän siirtymisen johdosta, koska kampanjan aloittaminen kuusi kuukautta ennen 18.4.2021 on perustunut voimassaolevaan lainsäädäntöön. Nyt ehdotettavan lain tullessa voimaan vaalikampanja-ajan alkaminen siirtyisi automaattisesti lokakuun 18 päivästä joulukuun 13 päivään.

4 Asian valmistelu

Kuntavaalien siirtämisestä tehtiin poliittinen linjaus oikeusministerin ja eduskunnassa edustettuina olevien puolueiden puoluesihteereiden kokouksessa 6.3.2021. Kokouksessa yhdeksältä puolueesta kahdeksan kannatti vaalien siirtämistä.

Hallituksen esitys on valmisteltu virkatyönä oikeusministeriössä. Asian kiireellisyyden vuoksi esityksestä ei ole pyydetty lausuntoja. Esitys on käsitelty kuntatalouden ja -hallinnon neuvottelukunnan kirjallisessa menettelyssä 12.3.2021.

Esitys on tarkastettu oikeusministeriön laintarkastusyksikössä.

5 Esityksen riippuvuus muista esityksistä

Esitys liittyy hallituksen esitykseen eduskunnalle laeiksi kuntalain ja varainsiirtoverolain 4 §:n muuttamisesta (HE 242/2020 vp). Mainitussa hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi vaalikelpoisuutta tarkastuslautakuntaan koskevaa kuntalain 75 §:ää. Ehdotuksen mukaan pykälä tulisi voimaan 1 päivänä kesäkuuta 2021 ja sitä sovellettaisiin ensimmäisen kerran 1.6.2021 alkavalla valtuustokaudella valittavaan tarkastuslautakuntaan.

Hallitus antaa esityksen niistä Keva-lakiin (66/2016) tarvittavista muutoksista, jotka aiheutuvat tässä esityksessä ehdotettavasta kuntavaalien siirtämisestä.

6 Suhde perustuslakiin ja säättämisjärjestys

Perustuslain 14 §:n 3 momentin mukaan jokaisella Suomen kansalaisella ja maassa vakinaisesti asuvalla ulkomaalaisella on oikeus äänestää kuntavaaleissa sen mukaan, kun lailla säädetään. Perustuslain 7 §:n 1 momentissa säädetään jokaisen oikeudesta elämään. Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on edistettävä väestön terveyttä. Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien toteutuminen. Perustuslain 121 §:ssä puolestaan säädetään, että kuntien hallinnon tulee perustua kunnan asukkaiden itsehallintoon ja että kuntien hallinnon yleisistä perusteista säädetään lailla. Kuntien valtuustoista, niiden valitsemisesta vaaleilla ja valtuustojen toimikaudesta säädetään kuntalaissa.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta otti vuonna 2014 kantaa siihen, voitiinko vuoden 2016 kuntavaalit siirtää lokakuusta seuraavan vuoden huhtikuulle ja siten pidentää vuoden 2012 kuntavaaleissa valittujen valtuustojen toimikautta viidellä kuukaudella. Valiokunta totesi mietinnössään (PeVM 9/2014 vp), että koska kuntavaalien järjestelyistä ei säädetä perustuslaissa, kuntavaalien vaalipäivän siirtäminen eteenpäin ei ole ongelmallista. Lisäksi valiokunta totesi lausunossaan (PeVL 63/2014 vp), ettei vaalikauteen puuttuminen kertaluonteisena ja vaalien ajankohdan pysyvään muuttamiseen perustuvana toimenä ole ongelmallinen myöskään siitä näkökulmasta, että kunnan asukkaiden perustuslaissa turvattuun itsehallintoon kuuluu vakiintuneesti oikeus itse valitsemiinsa hallintoelimiin.

Esityksessä ehdotettavasta kuntavaalien vaalipäivän siirtämisestä johtuva nykyisen valtuustokauden pidentäminen kolmella kuukaudella ja vastaavasti seuraavan valtuustokauden lyhentäminen kolmella kuukaudella olisi kertaluonteinen toimenpide, joskaan se ei perustuisi vaalien ajankohdan pysyvään muuttamiseen kuten vuonna 2014. Kaksi peräkkäistä valtuustokautta kestäisi kuitenkin samat kahdeksan vuotta kuin normaalissakin tilanteessa.

Vuoden 2021 kuntavaalien vaalipäivän siirtämiselle kaksi kuukautta eteenpäin on painavat perusteet. Tavoite on äänestäjien, vaalivirkailijoiden ja ehdokkaiden tasapuolinen kohtelu siten,

että kaikki voivat ilman huolia osallistua vaaleihin riippumatta siitä, kuuluvatko he esimerkiksi ikänsä puolesta Covid-19 –taudin riskiryhmiin, heidän terveytensä turvaaminen ja mahdollisimman hyvän äänestysaktiivisuuden edellytysten luominen.

Esityksellä pyritään yhtäältä turvaamaan perustuslain 14 §:n 3 momentin mukaisena perusoikeutena olevan äänioikeuden käyttäminen mahdollisimman kattavasti kaikille äänioikeutetuille ja toisaalta edistämään 19 §:n 3 momentin mukaisesti väestön terveyttä sekä viime kädessä turvaamaan perustuslain 22 §:n edellyttämällä tavalla julkisen vallan toimesta perustuslain 7 §:n 1 momentissa turvattu jokaisen oikeus elämään. Pandemiatilanteen kehitys on edellä selostetun mukaisesti etenkin nopeasti yleistyneen virusmuunnoksen myötä muuttunut ennakoimattomasti ja merkittävästi huonompaan suuntaan vaalien toimittamista ajatellen. Ottaen huomioon epidemiatilanteen hallintaan tähtäävien jo käyttöön otettujen ja tulevien rajoitustoimien vaikutukset sekä rokotuskattavuuden lisääntyminen ja sen vaikutukset samoin kuin epidemian luonnollinen kausivaihtelu, vaalien siirtämisellä kaksi kuukautta eteenpäin pystytään tämänhetkisten asiantuntija-arvioiden perusteella todennäköisesti varmistamaan se, että suurempi osa äänioikeutetuista kokee turvallisesti äänestää ja että äänestäminen myös tosiasiallisesti tulee olemaan tuolloin terveysturvallisempaa. Ehdotetulle sääntelylle voidaan siten katsoa olevan paitsi äänioikeuden käytön turvaamiseen myös väestön terveyden suojelemiseen liittyvät hyväksyttävät ja painavat perusteet.

Edellä sanotusta johtuen esitys katsotaan voitavan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

7 Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulemaan voimaan päivänä maaliskuuta 2021.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

vuoden 2021 kuntavaalien siirtämisestä

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Vuoden 2021 kuntavaalien vaalipäivä ja valtuustokausi

Vaalilain (714/1998) 144 §:ssä säädetyistä poiketen vuoden 2021 kuntavaalien vaalipäivä on sunnuntai 13 päivä kesäkuuta 2021.

Vuoden 2021 kuntavaaleissa valittavien valtuustojen toimikausi alkaa poiketen kuntalain (410/2015) 15 §:n 1 momentissa säädetyistä 1 päivänä syyskuuta 2021 ja jatkuu toukokuun 2025 loppuun. Vuoden 2017 kuntavaaleissa valittujen valtuustojen toimikausi jatkuu elokuun 2021 loppuun. Valtuutettu tai muu kuntalain 69 §:ssä tarkoitettu kunnan luottamushenkilö voi niin halutessaan erota toimestaan kesäkuun 2021 alusta lukien valtuuston toimikauden jatkumisen perusteella. Tällöin varavaltuutettu kutsutaan valtuutetun tilalle jäljellä olevaksi toimikaudeksi ja muuhun luottamustoimeen valitaan uusi henkilö. Valtuutetun toimesta tai muusta kunnan luottamustoimesta eroamisesta on ilmoitettava kirjallisesti valtuustolle tai luottamushenkilön valinneeille muulle toimielimelle huhtikuun 2021 loppuun mennessä.

2 §

Vuoden 2021 kuntavaalien määräajat ja menettely

Vuoden 2021 kuntavaalit toimitetaan vaalilaissa säädettyjä määräaikoja noudattaen, kuitenkin seuraavin poikkeuksin:

1) vaalilain 24 §:ssä tarkoitettu oikaisuvaatimus on tehtävä viimeistään 23. päivänä ennen vaalipäivää;

2) vaalilain 25 §:ssä tarkoitettu päätös oikaisuvaatimuksen johdosta on tehtävä viimeistään 20. päivänä ennen vaalipäivää ja ratkaisusta mahdollisesti aiheutuvat muutokset on tehtävä äänioikeusrekisteriin viimeistään 19. päivänä ennen vaalipäivää ennen kello 12:ta;

3) vaalilain 26 §:n 1 momentissa tarkoitettut muutokset äänioikeusrekisteriin on tehtävä viimeistään 19. päivänä ennen vaalipäivää ennen kello 12:ta;

4) äänioikeusrekisteri on lainvoimainen 19. päivänä ennen vaalipäivää kello 12 lukien;

5) vaalilain 47 §:n 1 momentissa tarkoitettu ennakoäänestys kotimaassa aloitetaan 18. päivänä ennen vaalipäivää.

Vaalilain 48 §:n 1 momentin 3 kohdassa säädetyistä poiketen ennakoäänestys toimitetaan laitoksessa enintään neljänä päivänä.

HE 33/2021 vp

3 §

Erinäiset säännökset

Poiketen siitä, mitä vaalilain 188 §:n 2 momentissa säädetään, oikeusministeriö suorittaa kunnille vuoden 2021 kuntavaaleissa myös mainitussa momentissa tarkoitetun kertakorvauksen.

Kuntalain 32 §:n 2 momentissa säädetystä poiketen kunnanhallituksen, tarkastuslautakunnan, muiden lautakuntien ja valiokuntien jäsenet valitaan syyskuussa 2021 pidettävässä valtuuston kokouksessa.

4 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä maaliskuuta 20.

Helsingissä 11.3.2021

Pääministeri

Sanna Marin

Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson